

รายงานการวิจัย

เรื่อง

ความหลากหลายของชนิดพรรณไม้พื้นล่างและการใช้ประโยชน์ผลผลิตจากป่าชุมชน
บ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี : การจัดทำหนังสือพรรณไม้พื้นล่าง

Plant Diversity and Utilization of ground flora in Tham Sua
Community Forest, Kaengkrachan District, Phetchaburi Province :

Publication of the ground flora's book

นันทน์ภัส สุวรรณสินธุ์

สุวพิชญ์ จิตรเกต

สุวรรณดา ต้วงงาม

งานวิจัยนี้ได้รับทุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปีการศึกษา 2562

ส่วนหนึ่งของโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชในพระราชดำริของสมเด็จพระเทพ

รัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

ชื่อเรื่องวิจัย	ความหลากหลายของชนิดพรรณไม้พื้นล่างและการใช้ประโยชน์ผลผลิตจากป่าชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี : จัดทำหนังสือพรรณไม้พื้นล่าง Plant Diversity and Utilization of Ground flora in Tham Seu Community Forest, Kaengkrachan District, Phetchaburi Province : Publication of the ground flora's book
คณะผู้วิจัย	นันทน์ภัส สุวรรณสินธุ์ สุวพิชญ์ จิตรเกตุ และ สุวรรณมา ต้วงงาม
คณะ	เทคโนโลยีการเกษตร
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

บทคัดย่อ

ความหลากหลายของชนิดและการใช้ประโยชน์ผลผลิตของพรรณไม้พื้นล่างจากป่าชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี : จัดทำหนังสือพรรณไม้พื้นล่าง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเก็บข้อมูลสำหรับจัดทำหนังสือพรรณไม้พื้นล่างและใช้เป็นแหล่งฐานข้อมูลพรรณไม้พื้นล่างในป่าชุมชนบ้านถ้ำเสือ โดยการสำรวจชนิดพรรณไม้และตรวจสอบชื่อพรรณไม้ด้วยการเทียบเคียงกับตัวอย่างพรรณไม้แห้งของหอพรรณไม้ สำนักงานหอพรรณไม้ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ส่วนการใช้ประโยชน์ของพรรณไม้พื้นล่างได้จากการรวบรวมข้อมูล ค้นคว้าเอกสารและหนังสือคู่มือพรรณไม้ ระหว่างเดือนตุลาคม 2561 ถึงเดือนกันยายน 2562 ผลการวิจัยพบว่ามีพรรณไม้พื้นล่าง 35 วงศ์ 67 สกุล และ 75 ชนิด วงศ์ที่พบมากที่สุดคือ Malvaceae มีจำนวน 7 ชนิด การจัดทำหนังสือพรรณไม้พื้นล่างนี้ เพื่อสนองพระราชดำริโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อประโยชน์ในด้านการวิจัย และเป็นคู่มือในการศึกษาพรรณไม้ รวมทั้งเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการศึกษาทางด้านอื่น ๆ ของพืช

คำสำคัญ: พรรณไม้พื้นล่าง การใช้ประโยชน์ ป่าชุมชนบ้านถ้ำเสือ

Title Plant Diversity and Utilization of ground flora in Tham Sua Community Forest, Kaengkrachan District, Phetchaburi Province : Publication of the ground flora's book

Researcher Nanapas Suwansin and Suwaphit Jitgate and Suwanna Duangngam

Faculty Agricultural Technology

University Phetchaburi Rajabhat University

Abstract

Species diversity and utilization of ground flora in Tham Sua Community Forest, Kangkrachan District, Phetchaburi Province : Publication of the ground flora's book; was studied aiming to collect flora database used for the publication of the book of ground flora, and for an inventory of ground flora database of Tham Sua Community Forest. The survey on species was conducted and the identification of species was examined by comparison to dried specimens in the Forest Herbarium, Office of the Forest Herbarium, National Park, Wildlife and Plant Conservation Department. Utilization of ground flora was obtained from secondary data collection and literature review between October 2018 to September 2019. The results showed that ground flora was belonged to 35 families, 67 genus, and 75 species. Malvaceae was the most diverse families with 7 species. Publication of ground flora's book was in response to the Plant Genetic Conservation Project under the Royal Initiative of HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn beneficial for research and a guide in the study of plants as well as the important information for a multidisciplinary study of plants.

Keywords: ground flora, utilization, Tham Sua community forest

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

ประวัติหมู่บ้าน

บ้านถ้ำเสือ มีมาตั้งแต่เมื่อประมาณ พ.ศ. 2487 พื้นที่เหมาะต่อการเกษตรจึงได้เริ่มตั้งหมู่บ้านกลางป่า ส่วนหนึ่งเป็นที่เพาะปลูก ประมาณ พ.ศ.2517 ตั้งชื่อบ้านทำน้ำ ต.สองพี่น้อง อ.ท่ายาง ต่อมามีการขยายของชุมชน แยกออกเป็นหมู่บ้านใหม่เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็นบ้านถ้ำเสือ ขึ้นกับอำเภอแก่งกระจาน ปัจจุบันมีชาวบ้านอาศัยอยู่ 147 หลังคาเรือน จำนวนประชากร 589 คน ประชากรส่วนใหญ่ทำการเกษตรและรับจ้าง ประมาณ พ.ศ. 2541 มีโครงการธนาคารต้นไม้ มีโฮมสเตย์โดยการสนับสนุนของ ธกส. โดยมีสุเทพ พิมพ์ศิริ เป็นผู้ริเริ่มโครงการธนาคารต้นไม้ มีหนังสือมาจากจังหวัดให้ไปดูโครงการธนาคารต้นไม้ มีไสว แสงสว่าง และพงศา ชูแน่นม ซึ่งทำงานร่วมกัน ใช้ต้นไม้ที่มีอยู่แล้วที่มีมูลค่าในพื้นที่หมู่บ้าน และปลูกต้นไม้มีค่าทางเศรษฐกิจจนมีพื้นที่ป่าไม่มีค่าทางเศรษฐกิจมากถึง 70% หลังจากนั้นได้ศึกษาอย่างจริงจัง และพบหมู่บ้านในโครงการธนาคารต้นไม้ประมาณ 5,000 ชุมชน ธกส. ได้ให้การสนับสนุนทั้งในด้านเงินทุน การท่องเที่ยว การออม การอาชีพ และการประชาสัมพันธ์ ซึ่งสามารถขอการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ได้มากขึ้น จนได้รับรางวัลกินรี เป็นรางวัลกินรีแรก ของเพชรบุรี และของไทยในด้านธนาคารต้นไม้ (โฮมสเตย์บ้านถ้ำเสือ, 2559)

ธนาคารต้นไม้ เริ่มต้นด้วยการปลูกต้นไม้ที่อยู่ในเงื่อนไขของโครงการเพียง 9 ต้น สามารถเข้าเป็นสมาชิกได้แล้ว แต่ต้องปลูกในพื้นที่ของตัวเอง บางรายปลูกต้นไม้มากถึง 1,000 ต้น มีรายได้จากการเพาะกล้าไม้จำหน่าย การขายต้นไม้ที่ปลูกในโครงการ การจำหน่ายต้นไม้ เช่น ไม้มะฮอกกานี ไม้พะยุง ไม้สัก ราคาแตกต่างกันไป อายุที่ซื้อขายได้ประมาณ 20 ปี คนปลูกอาจจะไม่ได้ใช้ แต่จะกลายเป็นมรดกถึงลูกหลาน ต้นไม้บางชนิด เช่น ไม้สักเมื่อมีอายุครบจะมีราคาถึง 30,000 บาทต่อต้น ถ้าปลูก 9 ต้น จะเป็นเงินเกือบ 1 แสนบาท ถือว่าเป็นการออมที่ให้ผลตอบแทนสูงมากกว่าการออมรูปแบบอื่น เพราะกล้าไม้มีราคาหลักสิบบาทเท่านั้น หลายคนปลูกต้นไม้ราคาแพงพอมีคนมาซื้อกลับไม่ขาย เพราะรักในต้นไม้ที่ปลูกขึ้นมากับมือ ต้นไม้ในโครงการธนาคารต้นไม้รอบบริเวณบ้านถ้ำเสือจะมีพิกัด GPS สามารถดูใน Google Map ได้ทุกต้น ธนาคารต้นไม้จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะสร้างความมั่นคงให้เกษตรกรอย่างยั่งยืนได้ในอนาคต สามารถนำไปเป็นหลักประกันเงินกู้ของสถาบันการเงินชุมชนได้ โดยที่เกษตรกรไม่ต้องสูญเสียที่ดินในการกู้ยืมเงิน ชาวบ้านในชุมชนบ้านถ้ำเสือเกิน 80% เป็นสมาชิกโครงการธนาคารต้นไม้ และทำการเกษตรหลายอย่าง ทั้งปลูกไม้มีค่า ทำสวนผลไม้ และเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ที่ตั้งพื้นที่และอาณาเขต

บ้านถ้ำเสือ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของอำเภอแก่งกระจาน ห่างจากตัวอำเภอแก่งกระจาน ประมาณ 15 กิโลเมตร

ทิศเหนือ ติดต่อกับ หมู่ที่ 12 บ้านเขาพระลาย ตำบลแก่งกระจาน
 ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอท่ายาง
 ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอท่ายาง
 ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลสองพี่น้อง

ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ในหมู่บ้านมีทรัพยากรป่าไม้ ดิน น้ำ ที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การทำการเกษตรเป็นอย่างมาก ประชาชนในหมู่บ้านให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเรื่องของการจัดการดูแลป่าไม้ สภาพภูมิอากาศอากาศหนาวช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงมกราคม ฤดูฝนช่วงเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายน ส่วนในช่วงเดือนอื่นๆอากาศจะร้อน และแห้งแล้ง สลับกับฝนตกเล็กน้อย

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

บ้านถ้ำเสือ เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ดี ลักษณะดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วน เหมาะสำหรับการเกษตร เพราะอยู่ใกล้แม่น้ำเพชรบุรี แหล่งน้ำภายในหมู่บ้านมีแหล่งน้ำผิวดินไว้สำหรับการเกษตร 1 แห่ง คือ แม่น้ำเพชรบุรี ซึ่งมีคุณภาพน้ำเหมาะสมกับการใช้งานเกษตรได้ดี พืชที่มีอยู่ในธรรมชาติ ได้แก่ ไม้ไผ่ ผักหวานป่า เห็ดโคน สัตว์ที่มีอยู่ในธรรมชาติ ได้แก่ นกหัวขวาน นกคุ้ม ปลาไนล ปลาแรด เป็นต้น พืชที่ปลูกในหมู่บ้าน ได้แก่ มะนาว กล้วย มะม่วง สับปะรด และพืชผักสวนครัว สภาพป่าไม้ในพื้นที่ชุมชนบ้านถ้ำเสือเป็นแบบวนเกษตร มีการทำการเกษตรในพื้นที่ป่า เช่น การปลูกพืชเกษตรแซมในพื้นที่ป่าธรรมชาติ การเก็บผลผลิตจากป่ามาใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และการใช้พื้นที่ป่าทำการเพาะปลูกในบางช่วงเวลาสลับกับการปล่อยให้ฟื้นคืนสภาพกลับไปเป็นป่า รวมถึงการสร้างระบบเกษตรให้มีลักษณะเลียนแบบระบบนิเวศป่าธรรมชาติ (เสถียร สัมพันธ์รักษ์, 2559) จากสภาพป่าดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการจัดทำหนังสือพรรณไม้พื้นล่างเพื่อเป็นแหล่งความรู้โดยการรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาความหลากหลายของพรรณไม้พื้นล่างในพื้นที่ป่าวนเกษตร ชุมชนบ้านถ้ำเสือ

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

เพื่อจัดทำหนังสือพรรณไม้พื้นล่าง ใช้เป็นแหล่งฐานข้อมูลพรรณไม้พื้นล่างในป่าชุมชนบ้านถ้ำเสือที่ได้จากการทำงานวิจัยทางด้านความหลากหลายของพรรณไม้พื้นล่าง และการใช้ประโยชน์ผลผลิตจากป่าในป่าชุมชนบ้านถ้ำเสือ

ขอบเขตของโครงการวิจัย

โครงการจัดทำหนังสือพรรณไม้พื้นล่างนี้ ได้ทำการรวบรวมข้อมูลชนิดของพรรณไม้พื้นล่าง และเก็บภาพความหลากหลายของพรรณไม้พื้นล่างและศึกษาการใช้ประโยชน์ของพรรณไม้พื้นล่างแต่ละชนิด

สมมุติฐานของโครงการวิจัย

การจัดทำหนังสือพรรณไม้พื้นล่างที่ได้ข้อมูลจากการสำรวจชนิด และความหลากหลายของพรรณไม้พื้นล่าง ในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านถ้ำเสือ มีอะไรบ้าง ซึ่งคาดว่าจะมีชนิดพันธุ์พืชไม่น้อยกว่า 50 ชนิด ทำให้ทราบชนิดของพรรณไม้พื้นล่างและการนำไปใช้ประโยชน์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้จัดพิมพ์หนังสือพรรณไม้พื้นล่างและเผยแพร่หนังสือเล่มนี้ได้จากการทำงานวิจัยทางด้านการศึกษา ความหลากหลายของพรรณไม้พื้นล่าง และข้อมูลการนำไปใช้ประโยชน์ของพรรณไม้พื้นล่างแต่ละชนิด รวมทั้งข้อมูลทางพฤกษศาสตร์ของพรรณไม้ต่อไป

ระยะเวลาที่ทำการวิจัย

ใช้เวลาในการดำเนินการ 1 ปี เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2561 ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2562

สถานที่ทำการวิจัย

ป่าชุมชนบ้านถ้ำเสือ และ คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

นิยามศัพท์

คำจำกัดความ ไม้พื้นล่าง ตั้งขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะวิสัยของพรรณไม้ที่พบ และเพื่อไม่ให้สับสนกับลูกไม้กล้าไม้ของไม้ใหญ่ที่พบอยู่มากมายตามพื้นป่าทั่วไป

ไม้พื้นล่าง เป็นพรรณไม้ที่ขึ้นอยู่บนพื้นป่า ในที่นี้หมายรวมทั้งพืชที่ทอดนอนไปกับดิน (prostrate, Procumbent, trailing) ไม้เลื้อยเนื้ออ่อน (herbaceous climber) พืชล้มลุก (herb) ไม้พุ่ม (shrub) และ ไม้ยืนต้น (tree) ที่โดยทั่วไปแล้วเมื่อโตเต็มที่จะมีความสูงไม่เกิน 3 เมตร โดยไม่รวมถึงลูกไม้ กล้าไม้ของไม้ใหญ่

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พรรณไม้พื้นล่าง

ไม้พื้นล่างส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก เป็นไม้ล้มลุก 1 ปี (annual) หรือมากกว่า 1 ปี (perennial) ซึ่งเป็นพรรณไม้ที่ขึ้นอยู่ในเรือนยอดชั้นต่ำสุดของสังคมพืช พืชพื้นล่างที่มีเนื้อไม้ ได้แก่ ไม้ล้มลุก (herb) ไม้พุ่ม (shrub) ที่ออกดอกและผลที่มีความสูงไม่เกิน 1.5 เมตร ไม้ที่ขึ้นปกคลุมผิวดิน หรือพืชที่มีความสูงไม่เกิน 1.5 เมตรรวมถึงไม้เถา (vine) และพืช พืชกลุ่มเฟิร์น (ferns) และ พรรณไม้ที่เจริญตามก้อนหิน พืชพื้นล่างส่วนมากมักมีอายุไม่น้อยกว่า 1 ปี หรือ เติบโตและตายไปตามฤดูกาล พืชพื้นล่าง (undergrowth) เป็นพันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่ในสภาพนิเวศหนึ่ง (วรลลต์ แจ่มจำรูญ, 2541) และพืชที่ทอด นอนไปกับดิน (prostrate, procumbent, trailing)

ไม้เลื้อยหรือไม้เถา (climber) หมายถึง พืชที่ต้องอาศัยสิ่งอื่นเป็นหลักในการพันเสมอเพราะไม่สามารถทรงตัวได้โดยลำพัง มีการปรับตัวในการรับแสง โดยองค์ประกอบพิเศษต่าง ๆ ช่วยในการเลื้อยเกาะ ในป่าที่ไม่มีระดับความสูงของเรือนยอด 2 - 3 ชั้น ไม้เลื้อยส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับล่าง แต่มีบางชนิดที่สามารถแผ่คลุมเรือนยอดได้ ลำต้นแผ่ทอดไปได้เรื่อย ๆ แต่มีจำนวนใบน้อย ดังนั้น ตามทฤษฎีแล้ว ไม้เลื้อยเหล่านี้จึงสร้างน้ำตาลน้อยกว่าปกติ ส่งผลให้ต้นใช้เวลาานกว่าจะออกดอก หรือมีฤดูกาลในการออกดอก (อภุช พงษ์ไสว, 2541)

ไม้พุ่ม (shrub) เป็นพืชที่มีเนื้อไม้ ส่วนมากมีอายุหลายปี แตกลำต้นหลายลำต้นโดยจะมีขนาดใกล้เคียงกัน สูงไม่เกิน 6 เมตร มีการแตกกิ่งก้านสาขาในระดับใกล้กับผิวดินทำให้ดูเหมือนกอหรือพุ่ม ไม้พุ่มแต่ละชนิดมีลักษณะแตกต่างกัน ทั้งขนาด ทรงพุ่ม ผิวสัมผัส ลักษณะใบ ลักษณะสีของลำต้น ใบ ดอก แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ไม้พุ่มขนาดใหญ่ ไม้พุ่มขนาดกลาง และไม้พุ่มขนาดเล็ก (อิศรา แพงสี, 2551)พันธุ์ไม้ที่จัดเป็นไม้พุ่มที่พบเช่น พันธุ์ไม้วังศ์ปอ และวงศ์ถั่ว เป็นต้น

พืชล้มลุก (herb) เป็นพืชที่ไม่มีเนื้อไม้ ส่วนมากมีอายุการเจริญเติบโตเพียงปีเดียว (annual) ซึ่งรวมถึงพืชในกลุ่มที่ทอดนอนไปกับดิน (prostrate, procumbent, trailing) ไม้เลื้อยเนื้ออ่อน (herbaceous climber) พันธุ์ไม้ที่จัดเป็นพืชล้มลุก เช่น วงศ์แวมยรา (Scrophulariaceae) วงศ์ทานตะวัน (Asteraceae) วงศ์ผักบุง (Convolvulaceae) และวงศ์ถั่ว (Leguminosae) เป็นต้น พืชล้มลุก บางชนิดสร้างหัวหรือลำต้นไว้ใต้ดินสำหรับสะสมอาหารทำให้มีชีวิตอยู่ได้ข้ามปี โดยเมื่อเข้าสู่ฤดูแล้งจะทิ้งใบหรือใบเหี่ยวแห้งลงเหลือแต่หัวหรือลำต้นใต้ดิน เมื่อเข้าสู่ฤดูฝนจะสามารถเจริญงอกงามได้ ต่อไป เช่นพืชในวงศ์กล้วยไม้ (Orchidaceae) และวงศ์ขิงข่า (Zingiberaceae) เป็นต้น

บทบาทของพรรณไม้พื้นล่าง

บทบาทที่มีต่อระบบนิเวศและมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อมนั้นมีมากมายหลายประการ สามารถแบ่งออกเป็นหัวข้อต่าง ๆ ตามประโยชน์และความสำคัญดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้ผลิตในระบบนิเวศ พืชพื้นล่างหลายชนิดโดยเฉพาะพืชล้มลุกในวงศ์หญ้า และวงศ์กกถือเป็นผู้ผลิตที่สำคัญ เนื่องจากพืชในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่แล้วเป็นพืชอาหารสำหรับสัตว์กินพืช (herbivores) และ อาหารที่สำคัญของแมลงต่าง ๆ เช่น สาบแร้งสาบกา (*Ageratum conyzoides* L.) กระทกรก (*Passiflora foetida* L.) เป็นต้น หากขาดซึ่งพืชพื้นล่างในกลุ่มที่เป็นผู้ผลิตแล้วอาจทำให้ห่วงโซ่อาหาร (food chain) ในระบบนิเวศมีปัญหาได้และจะส่งผลกระทบต่อองค์ประกอบนิเวศ (ecological components) บางส่วนผิดปกติได้

2. ทำหน้าที่เป็นพืชคลุมดินตามที่ลาดชันต่าง ๆ โดยเฉพาะในป่าผลัดใบ ซึ่งตามพื้นป่าหากไม่มีพืชพื้นล่างไว้ช่วยคลุมดินแล้วจะทำให้ดินสูญเสียน้ำ จะทำให้สภาพดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ส่งผลกระทบต่อภาพรวมของสังคมพืชได้ โดยพืชพื้นล่างจะช่วยให้การตรึงไนโตรเจน เช่น รากของพืชพื้นล่างหลายชนิดในวงศ์ถั่วร่วมกับแบคทีเรียบางกลุ่มโดยเฉพาะแบคทีเรียในสกุล *Rhizobium* สามารถ ตรึงไนโตรเจนในอากาศช่วยเพิ่มความสามารถในการเจริญเติบโตของพืช และความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ดินได้

3. เป็นยาสมุนไพร พันธุ์พืชที่นำมาใช้ประโยชน์ทางด้านสมุนไพรมักเป็นพืชพื้นล่าง หรือไม้เลื้อยเป็นส่วนใหญ่ เช่น กรตน้ำ (*Scoparia dulcis* L.) ใบใช้บำรุงธาตุ แก้ไข้ แก้ไอ ต้นใช้แก้ลำไส้อักเสบ แก้ผื่นคัน แก้เหงือกบวม Robinson) ผลใช้ขับพยาธิไส้เดือน รากขับปัสสาวะ และแก้ปวดศีรษะ สาบเสือ (*Chromolaena odorata* (L.) R.King & H. ทั้งต้นใช้เป็นยาฆ่าแมลง

4. เป็นพืชอาหารสำหรับมนุษย์ ทั้งที่ใช่เป็นอาหารได้โดยตรง หรือแปรรูปเป็นอาหาร เช่น กระทกรก (*Passiflora foetida* L.) ผลรับประทานได้ โสนน้อย (*Chamaecrista mimosoides* (L.) Greene) ดอกรับประทานเป็นผัก เป็นต้น

5. มีประโยชน์ในการนำมาปลูกเป็นไม้ประดับได้ เช่น พืชในวงศ์ขิงข่า ดอกสวยงาม และบางชนิดยังมีกลิ่นหอมอ่อนๆ ส่วนหัวชะอำ และบาทยา สามารถขยายพันธุ์เพื่อพัฒนาเป็นไม้ประดับได้ เป็นต้น เฟิร์น และมีประโยชน์ ทางด้านงานหัตถกรรมและเครื่องตกแต่ง เช่น ลิเถาใหญ่ (*Lygodium salicifolium* Presl) ลำต้นเหนียวดินใช้ทำเครื่องจักสานจำพวกกระเป่าถือ กระเป่า สตางค์ หมวก และ หญ้าขัดใบยาว (*Sida acuta* Burm.f.) ทั้งต้นทำไม้กวาด เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เทียมหทัย ชูพันธ์ และวิไลลักษณ์ ชุมสไตอินน์ (2557) ได้ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่ป่าเป็นแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์นั้นว่ามีความสำคัญและจำเป็น ของพรรณไม้ทั้งไม้ยืนต้น และไม้พื้นล่างของป่า ณ วนอุทยานภูผาล้อมอำเภอนาดัง จังหวัดเลย ด้วยวิธีการวางแปลงตัวอย่างขนาด 20 x 20 เมตร

จำนวน 7 แปลง พบพรรณไม้ทั้งสิ้น 37 วงศ์ 57 สกุล 66 ชนิด มีค่าดัชนีความสำคัญทางนิเวศวิทยามากที่สุด คือ เต็ง (*Shorea obtusa* Wall. ex Blume) เท่ากับ 31.60796 รองลงมา คือ ข่อยหนาม (*Streblus ilicifolius* (Vidal) Corner) เท่ากับ 30.31058 และสมพง (*Tetrameles nudiflora* R. Br.) เท่ากับ 29.10595 ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์ความหลากหลายชนิดของพรรณไม้ยืนต้น และไม้พุ่มกลางแจ้ง พบว่า มีค่าดัชนีความหลากหลายชนิด เท่ากับ 2.88413 และ 2.00709 ค่าความหลากหลายชนิด เท่ากับ 17.88802 และ 7.44163 ส่วนค่าความสม่ำเสมอในการกระจายตัว เท่ากับ 0.73724 และ 0.70841 ตามลำดับ ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลายลักษณะ ได้แก่ พืชอาหาร ก่อสร้างที่อยู่อาศัย พืชให้สีย้อม พืชสมุนไพร และพืชที่ใช้ในพิธีกรรม

ยุทธนา ทองบุญเกื้อ (2551) ได้ศึกษาความหลากหลายและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรในสวนอุทยาน ถ้ำเพชร - ถ้ำทอง อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์ พบพืชสมุนไพรทั้งหมด 263 ชนิด 80 วงศ์ เป็นพรรณไม้ท้องถิ่นทั้งหมด 231 ชนิด มีไม้ต้น 69 ชนิด ไม้ล้มลุก 51 ชนิดและไม้เถา 36 ชนิด วงศ์ที่พบมากที่สุดได้แก่ วงศ์ EUPHORBIACEAE จำนวน 20 ชนิด พืชสมุนไพรใช้ประโยชน์เป็นยาบำบัดรักษาโรคและบำรุงร่างกายให้แข็งแรง และอาหารพื้นบ้าน พืชสมุนไพรที่มีการใช้ประโยชน์มากและมีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นพืชเศรษฐกิจได้แก่ จันทน์ผา (*Dracaena lourreiri* Gagnep.) แก่น แก้ไข้ทุกชนิด บำรุงหัวใจ แก้เหือดตก กระจายกระดูก แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้ดีพิการและรักษาบาดแผล นอกจากนี้มีแมง (*Maerua siamensis* (Kurz) Pax) เถาวัลย์เปรียง (*Derris scandens* (Roxb.) Benth.) รวงจืด (*Thunbergia laurifolia* Lindl.) สามสิบ (*Asparagus racemosus* Willd.) เป็นต้น

สุรชาติ สินวรรณ และณัฐบดินทร์ วิริยาวัฒน์ (2558) ได้ศึกษาความหลากหลายของพันธุ์พืชสมุนไพร ในป่าในพื้นที่อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี โดยทำการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลตัวอย่างพันธุ์พืชสมุนไพร ดำเนินการศึกษาโดยการวางแผนสำรวจเพื่อศึกษาสังคมพืช นอกจากนี้ยังใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร โดยการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (stratified random sampling) จำนวน 200 ราย วิเคราะห์ข้อมูลพันธุ์พืชสมุนไพรโดยการนำมาคำนวณหาค่าความหลากหลาย ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ และดัชนีความสำคัญ ในแปลงขนาด 4x4 เมตร จำนวน ทั้งสิ้น 30 แปลง ในพื้นที่ทั้งสิ้น 25 ไร่ พบพืชสมุนไพรทั้งสิ้น 20 ชนิด 13 วงศ์ 18 สกุล โดยพบวงศ์ Zingiberaceae มากที่สุด จำนวน 7 ชนิด รองลงมาคือ วงศ์ Araceae จำนวน 3 ชนิด และ วงศ์ Asteraceae จำนวน 2 ชนิด ตามลำดับ ส่วนพรรณไม้พุ่มกลางแจ้ง พบว่า มีความหนาแน่นสัมพัทธ์มากที่สุด คือ 12 ต้นต่อตาราง สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพร พบว่ามีการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร 28 ตำรับ ส่วนของพืชที่นำมาใช้ในการปรุงยามากที่สุด คือ ลำต้น และแนวทางการจัดการพืชสมุนไพรในป่าบริเวณอำเภอเดิมบางนางบวช ได้แก่ การรักษาพื้นที่ป่าไม้ การวิจัยและพัฒนา การชื้อองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการใช้พืชสมุนไพร การส่งเสริมและสนับสนุนให้ใช้พืชสมุนไพร

นฤมล กุลศิริศรีตระกูล เพ็ญพร วินัยเรืองฤทธิ์ ปาจรีย์ ชูประยูร และสินเดิม คีโต (2556) ได้ศึกษาความหลากหลายของชนิดและการใช้ประโยชน์ของพันธุ์ไม้ในป่าชุมชนบ้านท่าทองแดง ตำบลนาโบสถ์ อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก โดยเลือกใช้วิธีการเก็บตัวอย่างแบบสุ่ม เก็บตัวอย่างและรวบรวมข้อมูลโดยการนับชนิดและจำนวนต้นของพันธุ์ไม้ ทำการคำนวณหาค่าความหนาแน่น ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ และ

ศึกษาประโยชน์ของพันธุ์ไม้ ผลการวิจัยพบว่า มีจำนวนพันธุ์ไม้ทั้งสิ้น 54 วงศ์ 107 ชนิด พืชที่มีความหนาแน่น ความหนาแน่นสัมพัทธ์มากที่สุดคือ สัก (0.7344/ตารางเมตร, 7.7433) รองลงมาคือ ไม้แดง (0.6875/ตารางเมตร, 7.2488) และปอลาย (0.6563/ตารางเมตร, 6.9193) ส่วนพืชที่มีความถี่และความถี่สัมพัทธ์มากที่สุดคือ แดง ปอลาย และกระเซาะ (87.5, 4.96) รองลงมาคือสัก และตะคร้อ (75, 4.26) ประดู่ และจิวป่า (62.5, 3.55) ส่วนการใช้ประโยชน์ของพันธุ์ไม้นั้น พบว่ามีการใช้เป็นสมุนไพรมากที่สุด 94 ชนิด ใช้เป็นไม้ใช้สอย 62 ชนิด และใช้เป็นอาหาร 47 ชนิด โดยพันธุ์ไม้ส่วนใหญ่มีการ ใช้ประโยชน์มาก 1 รูปแบบ

กมลวรรณ เรือนก้อน และฐิติมา บุญมา (2557) ได้ศึกษาความหลากหลายทางชนิดพันธุ์ของ พืชพื้นล่างและไม้หนุ่มในสวนวนเกษตร พบว่าไม้หนุ่มมีค่าความหลากหลายทางชีวภาพเท่ากับ 1.9 ซึ่งถือว่าอยู่ใน ระดับน้อย เนื่องจากใน สวนวนเกษตรนี้มีเนื้อที่ไม่มาก และพบไม้หนุ่มเพียง 16 ชนิด จึงทำให้ค่าดัชนีความ หลากหลายของ ไม้หนุ่มอยู่ในระดับน้อย และพืชพื้นล่างที่มีค่าดัชนีความสำคัญมากที่สุด คือ พลุช้าง เป็นพืชไม้ เลื้อยที่มีการเจริญเติบโตได้รวดเร็ว และแพร่ขยายได้เป็นจำนวนมาก ซึ่งในการสำรวจเป็นช่วงฤดูฝน ดินมีความชุ่ม ชื้นที่เพียงพอต่อการ เจริญเติบโต ดินในพื้นที่ที่มีความชุ่มชื้นมาก ในช่วงเดือนกันยายนจะพบพืชล้มลุกเพิ่มขึ้น การ ใช้ประโยชน์พืชพื้นล่างและไม้หนุ่ม ทั้งหมด 65 ชนิด คือใช้เป็นสมุนไพรมากที่สุดรองลงมา ใช้เป็นอาหารและใช้ เป็นไม้ใช้สอย โดยใช้เป็นยาสมุนไพรจำนวน 21 ชนิด คิดเป็น ร้อยละ 34 ใช้เป็นอาหาร จำนวน 8 ชนิด คิดเป็น ร้อยละ 13 และใช้เป็นพืชให้เนื้อไม้ใช้สอยจำนวน 6 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 10 และพบว่าพืชบางชนิดมีการใช้ ประโยชน์ได้มากกว่า 1 รูปแบบ

สุรชาติ สินวรรณ และณัฐบดี วิริยาวัฒน์ (2557) ได้ศึกษาความหลากหลายของสมุนไพร และการใช้ ประโยชน์ในพื้นที่เขาพระ อำเภอบางบาล จังหวัดสุพรรณบุรี โดยศึกษาพืชพื้นล่าง และลูกไม้ และ ทำการวิเคราะห์ค่าความหนาแน่น ความถี่ ซึ่งพบว่าหญ้ามีความหนาแน่นมากที่สุดคือ 12 ต้นต่อตารางเมตร รองลงมา คือ เหมือดจี่ มีความหนาแน่น 3.280 ต้นต่อตารางเมตร สำหรับความถี่ของพันธุ์ไม้ พบว่าเหมือดจี่มีค่าความถี่ มากที่สุดคือร้อยละ 44 รองลงมาคือ หูลิง โปรงกีว และโพงพาง พบร้อยละ 20 ตามลำดับ

นภาพรณี สมสะอาด (2553) ได้ศึกษาความหลากหลายชนิดและการใช้ประโยชน์ของพรรณไม้พุ่มบริเวณสวน ร่มเกล้ากาลพฤกษ์ พบว่า พรรณไม้พุ่ม มีจำนวนทั้งสิ้น 5 วงศ์ 7 ชนิด 92 ต้น พรรณไม้พุ่มที่พบมากที่สุดคือคัตเค้า พบน้อยที่สุดคือ ชี้ตุ่น มีค่าความหลากหลายชนิดเท่ากับ 1.51 จัดอยู่ในระดับปานกลางและการกระจายตัวเท่ากับ 0.78 จัดอยู่ในระดับค่อนข้างมากพรรณไม้มีความหนาแน่น การใช้ประโยชน์ของพรรณไม้พุ่มทุกชนิดใช้เป็นสมุนไพรใน การรักษาโรคและบางชนิดใช้เป็นอาหาร

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

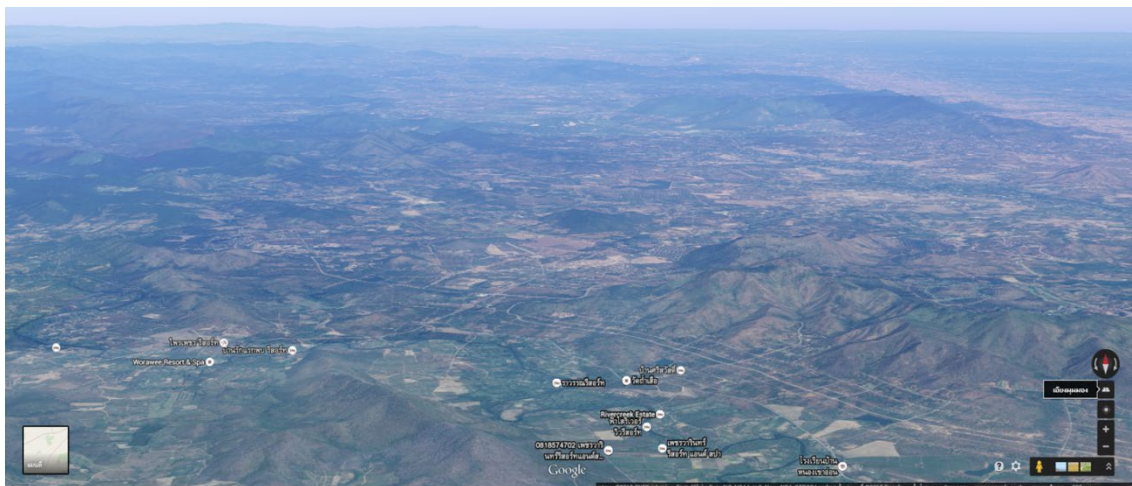
วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำวิจัย

กล้องถ่ายรูป กรรไกรตัดกิ่ง มีด สมุดบันทึก ดินสอ หรือปากกา หนังสือพรรณไม้ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพรรณไม้

วิธีการดำเนินงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ดำเนินการลงพื้นที่ชุมชนบ้านถ้ำเสือ (ภาพที่ 1) เพื่อติดต่อกลุ่มสมาชิกเกษตรกรที่ปลูกไม้สัก ร่วมกับพืชเศรษฐกิจ และพื้นที่แต่ละแปลงที่ดำเนินการเข้าร่วมโครงการ ต้นแบบสมาชิกโครงการธนาคารต้นไม้ บ้านถ้ำเสือ และต้องมีพื้นที่ไม่น้อยกว่า 1 ไร่ สำหรับการเก็บบันทึกข้อมูลพรรณไม้พื้นล่าง

พรรณไม้พื้นล่างเป็นองค์ประกอบสำคัญในระบบนิเวศ เนื่องจากแหล่งอาหาร และที่อยู่อาศัยของสัตว์ขนาดเล็กรวมทั้งแมลงนานาชนิด เป็นส่วนช่วยปกคลุมรักษาความชุ่มชื้นแก่ผิวดิน นอกจากนั้นไม้พื้นล่างหลาย ๆ ชนิดมีรูปร่าง สี สีสันสวยงาม และยังมีคุณค่าทางด้านอื่น ๆ เช่น สมุนไพร เป็นอาหารสำหรับมนุษย์ เป็นต้น

ภาพที่ 1 ภาพจำลองภูมิประเทศชุมชนบ้านถ้ำเสือ

ขั้นตอนที่ 2 เก็บภาพ บันทึกข้อมูลพรรณไม้พื้นล่างจากป่าวนเกษตรชุมชนบ้านถ้ำเสือ (ภาพที่ 2) และศึกษาข้อมูลการใช้ประโยชน์จากจำนวนชนิดพรรณไม้พื้นล่างทั้งหมดที่พบ จะนำมาจำแนกชนิด ชื่อวิทยาศาสตร์

และการใช้ประโยชน์ จำแนกสกุลและชนิดจากหนังสือพันธุ์ไม้ชนิดต่าง ๆ เช่น หนังสือพันธุ์ไม้ หนังสือสมุนไพร พืชอาหารพื้นบ้านต่าง ๆ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบเทียบเคียง พรรณไม้ในป่าวนเกษตรชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจานกับ หอพรรณไม้ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรุงเทพมหานคร เพื่อระบุความชัดเจนของข้อมูล เพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้อง

ภาพที่ 2 เก็บภาพ และบันทึกข้อมูลพรรณไม้พื้นล่าง

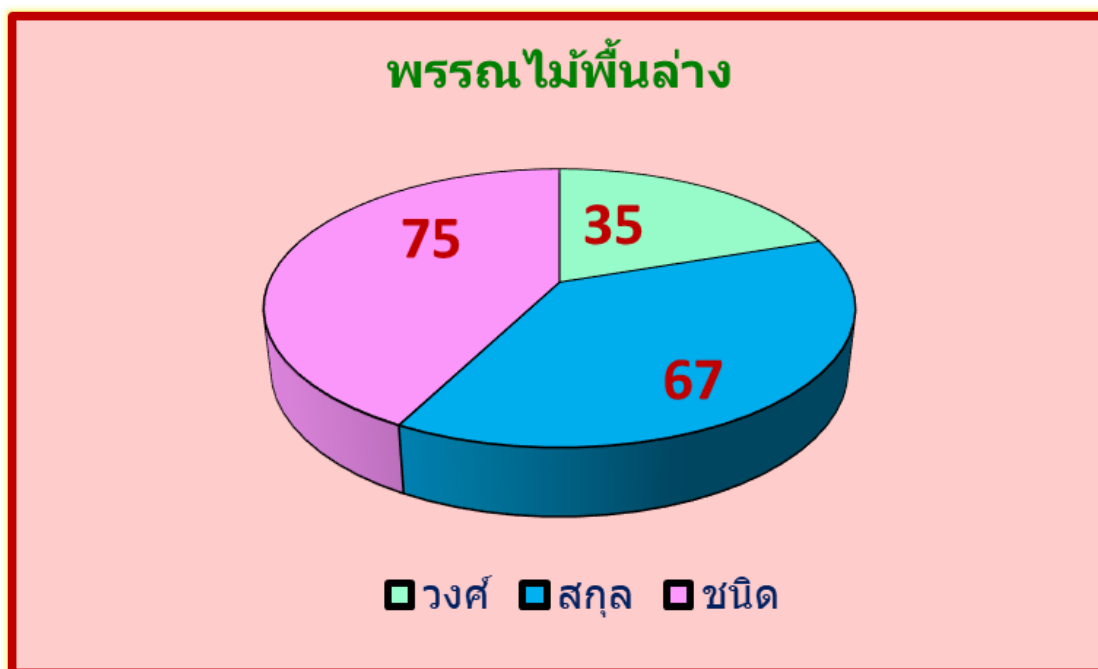
ขั้นตอนสุดท้าย การสรุปข้อมูลทั้งหมดให้ถูกต้องรวบรวมและเรียบเรียงจัดทำเป็นหนังสือพรรณไม้พื้นล่าง เผยแพร่ และรายงานจัดทำรูปเล่มฉบับสมบูรณ์ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาหรือเผยแพร่ต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิจัย

พรรณไม้พื้นล่างในพื้นที่ป่าวนเกษตรชุมชนบ้านถ้ำเสือ

พรรณไม้พื้นล่างมีทั้งหมดจำนวน 35 วงศ์ 67 สกุล 75 ชนิด (ภาพที่ 3) วงศ์ที่มีจำนวนชนิดมากที่สุดคือ วงศ์ Malvaceae จำนวน 7 ชนิด วงศ์ที่มีจำนวนพบมากรองลงมาคือ วงศ์ Asteraceae จำนวน 6 ชนิด ตามลำดับ

ภาพที่ 3 จำนวนวงศ์ สกุล และชนิดของพรรณไม้พื้นล่าง

รายละเอียดของผลการดำเนินงาน

1. ดำเนินจัดเตรียมโครงร่างของหนังสือพรรณไม้พื้นล่าง และรายละเอียดของข้อมูลประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนแรก ประกอบด้วย คำนำ สารบัญ สารบัญตาราง สารบัญภาพ

ส่วนที่สอง กล่าวถึงชุมชนบ้านถ้ำเสือ วนเกษตร และพรรณไม้พื้นล่าง

ส่วนที่สาม รายละเอียดของข้อมูลพรรณไม้พื้นล่างที่จะใช้ในการพิมพ์

2. การรวบรวมข้อมูล เก็บภาพ และพิมพ์ข้อมูลชนิดของพรรณไม้พื้นล่างและการตรวจสอบเทียบเคียงพรรณไม้กับหอพรรณไม้ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรุงเทพมหานคร ได้ชนิดพรรณไม้พื้นล่างจำนวน 75 ชนิด (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ชนิดพรรณไม้พื้นล่าง ชื่อวิทยาศาสตร์ และวงศ์

ลำดับที่	พรรณไม้พื้นล่าง	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์
1	กรตน้ำ	<i>Scoparia dulcie</i> L.	PLANTHAGINACEAE
2	กระสัง	<i>Peperomia pellucida</i> (L.) Kunth	PIPERACEAE
3	กลิ้งกล่อม	<i>Polyathia suberosa</i> (Roxb.) Thwaites	ANONNACEAE
4	กะทกรก	<i>Passiflora foetida</i> L.	PASSIFLORACEAE
5	ขยุ่มตีนหมา	<i>Ipomoea pes-tigridis</i> L.	CONVOLVULACEAE
6	ขี้ดมอนใบกว้าง	<i>Sida rhombifolia</i> L. subsp. rhombifolia	MALVACEAE
7	ขี้ดมอญใบยาว	<i>Sida acuta</i> Burm.f.	MALVACEAE
8	ขางอำไพ	<i>Phyllanthus virgatus</i> G. Forst	EUPHORBIACEAE
9	ข้าวตาก	<i>Grewia hirsute</i>	MALVACEAE
10	ข้าวต้ม	<i>Wissadula periplocifolia</i> (L.) C.Presl ex Thwaites	MALVACEAE
11	ครอบฟันสี	<i>Abutilon hirtum</i> (Lam.) Sweet	MALVACEAE
12	ควีนาง	<i>Christia vespertilionis</i> Bath.f.	FABACEAE
13	เครือปลาสงแดง	<i>Ichnocarpus frutescens</i> (L.) W. T. Aiton	APOCYNACEAE
14	โคกกระออม	<i>Cardiospermum halicacabum</i> L.	SAPINDACEAE
15	จิ้งจ้อผี	<i>Jacquemontia paniculata</i> (Burm.f.) Hall.f.	CONVOLVULACEAE
16	ข้าพลู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	PIPERACEAE
17	ตดหมูตดหมา	<i>Paederia linearis</i> Hook.f.	RUBIACEAE
18	ต้อยติ่ง	<i>Ruellia tuberosa</i> L.	ACANTHACEAE
19	ตะไคร้	<i>Cymbopogon citratus</i> (D.C.) Stapf	POACEAE
20	ตะลุ่มนง	<i>Salacia chinensis</i> L.	CELASTRACEAE
21	ตานทราย	<i>Waltheria indica</i> L.	MALVACEAE
22	ตำลึง	<i>Coccinia grandis</i> (L.) Voigt	CUCURBITACEAE
23	ตีนตุ๊กแก	<i>Tridax procumbens</i> L.	ASTERACEAE
24	เตยหอม	<i>Pandanus amaryllifolius</i> Roxb.	PANDANACEAE

ตารางที่ 1 ชนิดพรรณไม้พื้นล่าง ชื่อวิทยาศาสตร์ และวงศ์ (ต่อ)

ลำดับที่	พรรณไม้พื้นล่าง	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์
25	โตนงวะ	<i>Ipomoea obscura</i> (L.) Ker Gawl.	CONVOLVULACEAE
26	ถั่วลาย	<i>Centrosema pubescens</i> Benth.	FABACEAE
27	เถาคันขาว	<i>Parthenocissus quinquefolia</i> (L.) Planch.	VITACEAE
28	นมวัว	<i>Uvoria dulcis</i> Dunal	ANNONACEAE
29	น้ำนมราชสีห์	<i>Euphorbia hirta</i> L.	EUPHORBIACEAE
30	บานไม่รู้โรยป่า	<i>Gomphrena celosioides</i> Mart.	AMARANTHACEAE
31	บาทยา	<i>Asystasia gangetica</i> (L.) T. Anderson	ACANTHACEAE
32	บุกคางคก	<i>Amorphllus paeoniifolius</i> (Dennst.) Nicolson	ARACEAE
33	ใบตอก้าน	<i>Evolvulus alsinoides</i> L.	CONVOLVULACEAE
34	ใบตางเหรียญ	<i>Evolvulus nummularius</i> (L.) L.	CONVOLVULACEAE
35	ปอบิด	<i>Helicteres isora</i> L.	MALVACEAE
36	เปล้าใหญ่	<i>Croton poilanei</i> Gagnep.	EUPHORBIACEAE
37	ผกากรอง	<i>Lantana camara</i> L.	VERBENACEAE
38	ผักกาดนกเขา	<i>Emilia sonchifolia</i> (L.) Dc. ex Wight	ASTERACEAE
39	ผักกูด	<i>Diplazium esculentum</i> (Retz.) Sw.	ATHYRIACEAE
40	ผักโขม	<i>Amaranthus Lividus</i> L.	AMARANTHACEAE
41	ผักแครด	<i>Synedrella nodiflora</i> (L.) Gaertn.	ASTERACEAE
42	ผักเบี้ยหิน	<i>Boerhavia diffusa</i> L.	NYCTAGINACEAE
43	ผักปลัง	<i>Basella alba</i> L.	BASELLACEAE
44	ผักปลาใบกว้าง	<i>Commelina benghalensis</i> L.	COMMELINACEAE
45	ผักปลาบนา	<i>Commelina diffusa</i> Burm.f.	COMMELINACEAE
46	ผักหวานนก	<i>Sauropus hirsutus</i> Beille	PHYLLANTHACEAE
47	ผักเสี้ยนขน	<i>Cleome rutidosperma</i> DC.	CLEOMACEAE
48	พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	PIPERACEAE
49	พันธุขาว	<i>Achyranthes aspera</i> L.	AMARANTHACEAE
50	มะเกลือเพชรบุรี	<i>Diospyros cf. rhombifolia</i>	EBENACEAE
51	มะเขือเปราะ	<i>Solanum capsicoides</i> All.	SOLANACEAE
52	มะเขือพวง	<i>Solanum torvum</i> Sw.	SOLANACEAE
53	มะนาวไม่รู้โห่	<i>Carissa carandas</i> L.	APOCYNCEAE
54	มะเฒ่าไข่ปลา	<i>Antidesma ghaesembilla</i> Gaertn.	PHYLLANTHACEAE

55	มะระขี้นก	<i>Momordica charantia</i> L.	CUCURBITACEAE
----	-----------	-------------------------------	---------------

ตารางที่ 1 ชนิดพรรณไม้พื้นล่าง ชื่อวิทยาศาสตร์ และวงศ์ (ต่อ)

ลำดับที่	พรรณไม้พื้นล่าง	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์
56	มะแว้งนก	<i>Solanum amercanum</i> Mill.	SOLANACEAE
57	ไมยราบ	<i>Mimosa pudica</i> L.	FABACEAE
58	ย่านลิเภา	<i>Lygodium salicifolium</i> C.Presl	LYGODIACEAE
59	ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels	MENISPERMACEAE
60	ลูกใต้ใบ	<i>Phyllanthus amarus</i> Schumach. & Thonn.	PHYLLANTHACEAE
61	เล็บเหยี่ยว	<i>Ziziphus oenopolia</i> (L.) Mill.	RHAMNACEAE
62	สบู่แดง	<i>Jatropha gossypifolia</i> var. <i>elegans</i> (Pohl) Müll.Arg.	EUPHORBIACEAE
63	ส้มสามตา	<i>Oxalis corniculata</i> L.	OXALIDACEAE
64	สาบแร้งสาบกา	<i>Ageratum conyzoides</i> L.	ASTERACEAE
65	สาบเสือ	<i>Chromolaena odorata</i> (L.) R.M.King & H. Rob.	ASTERACEAE
66	สามพันตา	<i>Cleistanthus gracilis</i> Hook.f.	PHYLLANTHACEAE
67	โสมไทย	<i>Talinum paniculatum</i> (Jacq.) Gaertn.	TALINACEAE
68	หญ้าวงช้าง	<i>Heliotropium indicum</i> L.	BORAGINACEAE
69	หญ้ายาง	<i>Euphorbia heterophylla</i> L.	EUPHORBIACEAE
70	หญ้าละออง	<i>Cyanthillium cinereum</i> (L.) H.Rob.	ASTERACEAE
71	หญ้าลูกข้าว	<i>Spermacoce ocymoides</i> Burm.f.	RUBIACEAE
72	หว่าชะอำ	<i>Peristrophe lanceolaria</i> (Roxb.) Nees	ACANTHACEAE
73	หัสศคุณ	<i>Clausena excavatai</i> Burm. f.	RUTACEAE
74	อบเชยเถา	<i>Zygostelma benthami</i> Baill.	APOCYNACEAE
75	อุตพิต	<i>Typhonium trilobatum</i> (L.) Schott	ARACEAE

องค์ความรู้ที่ได้จากการดำเนินการ

ได้ข้อมูลของชนิดพรรณไม้พื้นล่างในป่าชุมชนบ้านถ้ำเสือและกิจกรรมร่วมกับชุมชน (ภาพที่ 4) ใช้เป็นแหล่งฐานข้อมูลพรรณไม้พื้นล่างในป่าชุมชนบ้านถ้ำเสือ เมื่อได้ข้อมูลพรรณไม้พื้นล่างแล้วดำเนินการพิมพ์เนื้อหา โดยได้ฉบับสมบูรณ์จำนวน 97 หน้า (ไม่รวมส่วนแรก) 1 ฉบับ ในการจัดทำหนังสือพรรณไม้พื้นล่างมีหลายขั้นตอน ซึ่งขั้นตอนที่ต้องใช้เวลาและรอการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาโดยเฉพาะพรรณไม้พื้นล่างทั้งหมด 75 ชนิดนั้น จากกองเลขาธิการสำนักพระราชวังฯ เมื่อผ่านเรียบร้อยแล้วจึงดำเนินการส่งโรงพิมพ์จัดทำหนังสือได้ช่วงนี้ใช้เวลามากกว่าสามเดือน จึงทำให้งานส่งรูปเล่มฉบับสมบูรณ์ล่าช้าไปเล็กน้อย และได้ดำเนินการจัดพิมพ์เรียบร้อยแล้วจำนวน 500 เล่ม (ดังภาพที่ 5)

ภาพที่ 4 การประสานงานกับกลุ่มผู้นำ และผู้รับผิดชอบสมาชิกโครงการธนาคารต้นไม้ต้นแบบชุมชนบ้านถ้ำเสือ

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
สนองพระราชดำริ โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

พรรณไม้พื้นล่าง
Undergrowth Plants

พรรณไม้พื้นล่าง
Undergrowth Plants

นับพันกิส สุวรรณสินธุ์
สุวิศิษฐ์ จิตรนาค
สุวรรณา ศิวงาม

ภาพที่ 5 ลักษณะรูปเล่มฉบับสมบูรณ์ของหนังสือพรรณไม้พื้นล่าง

บทที่ 5

สรุปและวิจารณ์ผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

การจัดทำหนังสือพรรณไม้พื้นล่างที่ได้ข้อมูลมาจากงานวิจัยทางด้านความหลากหลายของพรรณไม้พื้นล่างในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ได้ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนกันยายน 2561 ถึงเดือน ตุลาคม 2562 โดยการรวบรวมข้อมูลพรรณไม้พื้นล่าง พร้อมทั้งเก็บภาพ จำแนกชนิด และรวบรวมข้อมูลการใช้ประโยชน์ของพรรณไม้พื้นล่าง ผลการศึกษาพบพรรณไม้พื้นล่างรวมทั้งสิ้น 35 วงศ์ 75 ชนิด พบมากที่สุด คือ วงศ์ Malvaceae มีจำนวน 7 ชนิด รองลงมา คือวงศ์ Asteraceae จำนวน 6 ชนิด

ป่าวนเกษตรชุมชนบ้านถ้ำเสือมีความหลากหลายของพรรณไม้พื้นล่างไม่มากนัก และพบว่าแต่ละชนิดนั้นมีปริมาณที่ค่อนข้างน้อย เนื่องจากการเข้าไปใช้ประโยชน์และมีการกสิกรรม หรือมีการปลูกพืชเศรษฐกิจร่วมกับพืชป่าตลอดทั้งปี โดยส่วนใหญ่จะมีการปลูกพืชเน้นการนำไปใช้ประโยชน์ในด้านอาหาร เช่น ผัก ผลไม้

วิจารณ์ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่าพรรณไม้พื้นล่าง ซึ่งชุมชนได้เข้าไปใช้ประโยชน์จากไม้ยืนต้นที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ เช่น โครงการทำธนาคารต้นไม้ ส่วนไม้พื้นล่างใช้เป็นอาหาร และเป็นสมุนไพร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสันติสุขสะอาด (2552) การวิเคราะห์การซื้อขาย ผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ป่าไม้ในท้องตลาด โดยใช้ราคาตลาด เป็นเครื่องมือช่วยในการพิจารณามูลค่า ของผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ป่าไม้ ว่าควรมีมูลค่าเท่าใดถ้าได้นำออกมาขายในท้องตลาดหรือนำใช้ประโยชน์ในครัวเรือน การประเมินมูลค่าของชนิดพันธุ์ที่นิยมนำมาใช้ประโยชน์ ชนิดพืชอาหาร

โครงการจัดทำหนังสือพรรณไม้พื้นล่างในครั้งนี้ได้จากองค์ความรู้จากงานวิจัยทางด้านความหลากหลายของพรรณไม้พื้นล่างในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี เพื่อเป็นแหล่งฐานข้อมูลของพรรณไม้พื้นล่างในป่าชุมชนบ้านถ้ำเสือ จัดทำขึ้นเพื่อสนองพระราชดำริโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยได้เก็บข้อมูลและรวบรวมชนิดและประโยชน์ของพรรณไม้พื้นล่างจากงานวิจัยไว้มาจัดทำเป็นรูปเล่มเพื่อเป็นแหล่งความรู้ นอกจากนี้ยังมีคุณค่าทางด้านอื่น ๆ เช่น พืชแต่ละชนิดนั้นสามารถนำมาปรุงเป็นอาหารและสมุนไพรรักษาอาการต่าง ๆ เช่น พริกไทย ใบ แก้วลม จุกเสียด แน่น ท้องอืด ท้องเฟ้อ เมล็ด ขับลม ขับเสมหะ ขับปัสสาวะ บำรุงธาตุ และตดหมุดตดหมา ราก ใช้ต้มน้ำดื่มช่วยทำให้อาเจียน แก้กตาฟาง แก้กท้องเสีย แก้อาการคัน เถา แก้กางแก่ไข้ ปัจจุบันมีการนำพรรณไม้พื้นล่างมาขยายพันธุ์และปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจ เช่น ผักกูด ข้าพหลู เตย

หอม ตำลึง ตะไคร้ ผักปลั่ง ย่านาง มะระขี้นก และโสมไทย นอกจากนี้พื้นที่จังหวัดเพชรบุรีมีระบบนิเวศทั้งภูเขา แม่น้ำ และทะเล จึงทำให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพืชและสัตว์ ซึ่งเป็นแหล่งสำคัญต่อการดำรงชีวิตประจำวัน รวมทั้งการใช้ประโยชน์ทางด้านอาหาร สมุนไพร และใช้ประโยชน์ทางด้านประเพณี วัฒนธรรม อีกด้วย หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วย ข้อมูลชื่อชนิด ชื่อวิทยาศาสตร์ ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ และการใช้ประโยชน์ พร้อมด้วยภาพประกอบจำนวน 75 ชนิด เพื่อประโยชน์ในด้านการวิจัย และเป็นคู่มือในการศึกษาพรรณไม้ รวมทั้งเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการศึกษาทางด้านอื่น ๆ ของพืช

บรรณานุกรม

- กมลวรรณ เรือนก้อน และจิตติมา บุญมา .(2557). ความหลากหลายทางชนิดพันธุ์และการใช้ประโยชน์ของพืชพื้นล่างและไม้หนุ่มในสวนวนเกษตร บ้านห้วยโพธิ์ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก. สืบค้นเมื่อ มกราคม 10, 2560 จาก : <http://www.agi.nu.ac.th/nred/Document/is-PDF/2557>
- เต็ม สมิตินันท์. (2557). ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2557). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานหอพรรณไม้
- เทียมหทัย ชูพันธ์ และวิไลลักษณ์ ชุมสไตอินน์ . (2557). ความหลากหลายของพรรณไม้ในวนอุทยานภูผาล้อม อำเภอนาด่าง จังหวัดเลย. สืบค้นเมื่อ มกราคม 10, 2560 จาก : http://research.msu.ac.th/msu_journal/upload/articles/article1050_12332
- ธวัชชัย สันติสุข. (2550). ป่าของประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.
- นภาพรณี สมสะอาด. (2553). ความหลากหลายชนิดและการใช้ประโยชน์ของพรรณไม้พุ่มบริเวณสวนร่มเกล้า กาลพฤกษ์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. วารสารมหาวิทยาลัยขอนแก่น. 577-580.
- นฤมล กุลศิริศรีตระกูล เพ็ญพร วินัยเรืองฤทธิ์ ปาจริย์ ชูประยูร และสินเดิม คีโต .(2556). ความหลากหลายของชนิดและการใช้ประโยชน์ของพันธุ์ไม้ในป่า : ป่าชุมชนบ้านท่าทองแดง ตำบลนาโบสถ์ อำเภอวังเจ้าจังหวัดตาก. สืบค้นเมื่อ พฤษภาคม 15, 2559 จาก : <http://journal.rmutp.ac.th/wp-content/uploads/2014/08/special-energy-13>.
- ยุทธนา ทองบุญเกื้อ. (2551). ความหลากหลายและการใช้ประโยชน์ พืชสมุนไพร ในวนอุทยานถ้ำเพชร-ถ้ำทอง อำเภอตากถ้ำ จังหวัดนครสวรรค์. สืบค้นเมื่อ พฤษภาคม 15, 2559 จาก : <http://frc.forest.ku.ac.th/frcdatabase/bulletin/Document/C00647>.
- วรลัดต์ แจ่มจำรูญ. (2541). วารสารวนศาสตร์ 17 : 118-129. สืบค้นเมื่อ ธันวาคม 1, 2557 จาก : file:///C:/Users/User_PC/Downloads.
- สันติ สุขสะอาด . (2552). การประเมินมูลค่าทรัพยากรป่าไม้ . วารสารการจัดการป่าไม้ 3 (6) : 122-133 สืบค้นเมื่อ กันยายน 1, 2557 จาก: <http://www.en.mahidol.ac.th/enjournal/20091/04>.
- เสงี่ยม สัมพันธ์รักษ์ .(2559). บ้านถ้ำเสือ. สืบค้นเมื่อ มกราคม 14, 2559 จาก : <https://www.gotoknow.org/posts/393533>

สุรชาติ สินวรรณ และณัฐบดี วิริยาวัฒน์ .(2557). ได้ศึกษาความหลากหลายของสมุนไพรและการใช้

ประโยชน์ในพื้นที่เขาพระ อำเภอดงหลวงนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี. สืบค้นเมื่อ ตุลาคม 8, 2559

จาก: file:///C:/Users/gung/Downloads/29409-Article%20Text-64598-1-10-20150122.

อภุช พงษ์ไสว. (2541). **ไม้เลื้อยประดับ**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง .

อิสรา แพงสี. (2551). **ไม้พุ่ม**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

โฮมสเตย์บ้านถ้ำเสือ .(2559). **โฮมสเตย์บ้านถ้ำเสือ เพชรบุรี** . สืบค้นเมื่อ ธันวาคม 15, 2559 จาก :

<https://www.touronthai.com/article/184>